

TAHTTAN SÜRGÜNE BİR SELÇUKLU SULTANI: I. GIYÂSEDDİN KEYHUSREV'İN GURBET HAYATI

A SELJUK SULTAN FROM THE THRONE TO EXILE: THE EXILE LIFE OF GHIYATH AL-DIN KAYKHUSRAW I

İsmail TURAN*

Öz

I. Gıyâseddin Keyhusrev, Türkiye Selçuklu Devleti'nin kudretli hükümdarlarından biridir. Çünkü devletin siyasi yapılanmasının temelleri bu hükümdar tarafından atılmıştır. Ancak tarihte çok az hükümdarın başına gelebilecek olaylar onun başına gelmiştir. Gıyâseddin Keyhusrev, babası II. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra Türkiye Selçuklu tahtına çıkmış fakat kardeşleri onun hükümdarlığını kabul etmemiştir. Ağabeyi Rükneddin II. Süleyman Şah, başkent Konya'yı kuşatmış, çetin bir mücadele sonrasında Gıyâseddin Keyhusrev'den Türkiye Selçuklu tahtını devralmıştır. Tahtı kaybeden Gıyâseddin Keyhusrev, saltanatı geri almak ümidiyle Anadolu'da bulunan kardeşlerinin yanında bazı diğer hükümdarları ve yöneticileri ziyaret etmiştir. Nihai olarak Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a gitmiş ve tekrar tahta geçinceye kadar uzun bir süre burada kalmıştır. Bu çalışmada Gıyâseddin Keyhusrev'in tahtan indirilmesinden sonra Anadolu'nun her bir bölgesinde veya şehrinde bulunan kardeşlerine ve diğer devletlere yaptığı seyahatler ile İstanbul'da bulunduğu süre boyunca başına gelen olaylar ele alınmıştır. Bu seyahatlerinin muhtevası üzerinde durulmuş, yapmış olduğu ziyaretler ile ulaşmak istediği amaca değinilmiş ve bu gayeye ulaşip ulaşmadığının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye Selçuklu Devleti, I. Gıyâseddin Keyhusrev, Rükneddin II. Süleyman Şah, Bizans İmparatorluğu, İstanbul

* Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat/ Konya
ismail.turan@gop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1547-4762>.

Abstract

Ghiyath al-Din Kaykhusraw I was one of the mighty ruler of the Anatolian Seljuk State. The foundations of the political structuring of the state were laid by this sultan. Events that could happen to very few sultans in history happened to him. Kaykhusraw I the Anatolian Seljuk State throne after the death of his father, Kilij Arslan II but his brothers did not accept his reign. His brother Rukn al-Din Suleyman Shah II besieged the capital of Konya and, he took over the Seljuk throne from Kaykhusraw I after a tough struggle. Kaykhusraw I, who lost the throne, visited his brothers in Anatolia and some other state rulers and administrators with the hope of reclaiming the sultanate, and then he moved to Constantinople I, the capital of the Byzantine Empire, and resided here for a long time until he took the throne again. In this study, after the dethronement of Kaykhusraw I, the visits he made to his brothers and other states in each region or city of Anatolia and the events that happened during his stay in Constantinople were discussed. The content of these visits was emphasized, the aim he wanted to achieve with his visits was mentioned and an evaluation was made on whether he reached this goal or not.

•

Keywords

Anatolian Seljuk State, Ghiyath al-Din Kaykhusraw I, Rukn al-Din Suleyman Shah II, Byzantine Empire, Constantinople

GİRİŞ

Türkiye Selçuklu Devleti lehine Anadolu'da siyasi birlik Sultan II. Kılıç Arslan (1155-1192) tarafından çetin uğraşlar sonucunda sağlanmıştı. Yapılan askerî hareketler ile dâhili ve harici düşmanlar bertaraf edilmiş, devlet merkezî bir yönetime kavuşmuştur. Ancak Sultan II. Kılıç Arslan, uzun ve yorucu çabaları neticesinde devlette kurduğu siyasi birliği yine kendi elleriyle yok etmiştir. Şöyle ki; II. Kılıç Arslan, ömrünün sonlarına doğru ihtiyarlığın getirdiği yorgunluğun da etkisiyle ülkeyi on bir (Aksarayî, 2000, s. 22)¹ oğlu² arasında taksim etmiş³ kendisi de Konya'da büyük sultan (sultan-ı azam) olarak kalmıştır. Ne var ki durum Sultanın arzuladığı gibi olmamış daha kendisi hayatta iken oğulları arasında iktidar mücadeleleri başlamıştır. Kardeşler arasında vuku bulan çatışmalarda Sultan II. Kılıç Arslan, en küçük oğlu I. Gıyâseddin Keyhusrev'in yanında yer almış, öldüğü zaman da I. Gıyâseddin Keyhusrev, Konya tahtına çıkmıştır (Süryanî Mihail, s. 292) (1192). Ancak kardeşleri Keyhusrev'in hükümdarlığını tanımamışlar ve ona karşı taht mücadelesine girmişlerdir. Kardeşler arasında en temkinli ve akıllı davrananı hiç şüphesiz Tokat meliki Rükneddin II. Süleyman Şah (1196-1204) olmuş ve nihayetinde de tahtı ele geçirerek Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı olmuştur (İbn Bibi, 2014, s. 88; Aksarayî, 2000, s. 25-25; Kazvîni, 2018, s. 380; Mîrhând, 2018, s. 270; Turan, 2004, s. 270; Kaya, 2006, s. 64).

Rükneddin II. Süleyman Şah, II. Kılıç Arslan tarafından ülke taksim edildiği zaman Tokat'a melik olarak gönderilmişti. Babası öldükten sonra kardeşleri arasındaki taht mücadelelerine hemen müdahil olmamış, uygun zamanı sabırla beklemiş ve bu süre içerisinde hazırlıklarını yapmıştır. Nihayet uygun zamanın gelmesiyle toplamış olduğu askeri kuvvet ve kendisine destek olan devlet adamları ile birlikte Tokat'tan hareket etmiştir. Başkent Konya'ya gelerek şehri muhasaraya

¹ Aksarayî, on bir oğlunun olduğundan söz etmesine rağmen on tanesinin adını vermiştir. (2000, s. 23). Ayrıca bk. Niğdeli Kadı Ahmed, *el-Veledü's-şefik ve hafidü'l-Hâlik*, Fatih (Süleymaniye) Ktp., nr. 4518, vr. 147^b.

² Bazı kaynaklar II. Kılıç Arslan'ın on iki oğlu olduğunu belirtmektedir. Bkz. Süryanî Mihail (*Süryanî Keşiş Mihail'in Vekayi-nâmesi*, II, trc. H. D. Andreasyan, TTK Ktp.'nde 44-2 no'lu basılmamış nüsha, s. 290, 292; Muhammed b. Hâvendşah bin Mahmud Mîrhând, (2018). *Ravzatu's-safâ*, (terc. ve notlar Göksu). s. 269.

³ Bu taksimatın muhtevası şöyledir; Kutbeddin Melikşâh, Sivas ve Aksaray; Rükneddin Süleyman Şah, Tokat ve havâlisi; Nureddin Sultanşâh, Kayseri; Muğiseddin Tuğrulşah, Elbisatn; Mu'izeddin Kayserşâh, Malatya; Muhiddin Mesud, Ankara merkez olmak üzere Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir; Gıyâseddin Keyhusrev, Ulu-borlu ve Kütahya havâlisi; Nasreddin Berkyarukşâh, Niksar ve Koyluhisar; Nizâmeddin Argunşâh, Amasya; Arslanşâh, Niğde; Sancarşah, Ereğli ve güney uç bölgeleri. Bkz., (İbn Bibi, 2014, s. 50-51; Turan, 2004, s. 242; Turan, 1977, s. 699; Özaydın, 2002, s. 401-402.)

başlamıştır (Kaya, 2010, s. 106). Uzun bir muhasaranın ardından devlet adamlarının da araya girmesiyle iki kardeş arasında bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre; Gıyâseddin Keyhusrev tahtı Rükneddin II. Süleyman Şah'a bırakacak, bunun karşılığında kendisinin, ailesinin ve maiyetinin canlarına ve mallarına dokunulmayacak ve Konya'dan güvenli bir şekilde ayrılması temin edilecekti (İbn Bibi, 2014, s. 62-63).

Yapılan anlaşmanın ardından Gıyâseddin Keyhusrev, yakın adamları ve emirleri yanında olduğu halde aynı gece Konya'dan ayrılmasıyla onun yaklaşık dokuz yıl (1196-1205) sürecek olan gurbet hayatı (Baykara, 1997, s. 22) başlıyordu. Gıyâseddin Keyhusrev, Akşehir üzerinden İstanbul'a gitmek amacıyla harekete geçmiştir (Tarih-i Âl-i Selçuk, 2014, s. 38). Ancak Konya yakınlarındaki Lâdik Köyü dolaylarında Gıyâseddin Keyhusrev'in kervanına, buranın halkı tarafından bir saldırıda bulunulmuş, kervanı ve malları yağmalanmıştır (Koca, 2016, s. 38). Vuku bulan bu olay üzerine Gıyâseddin Keyhusrev, Larende'ye gelmiş burada kardeşi Sultan Rükneddin II. Süleyman Şah'a biraz da sitem dolu bir mektup yazarak başına gelenleri bildirmiştir⁴. Mektup Sultan II. Rükneddin Süleyman Şah'a ulaşınca o öfkeden deliye dönmüşse de bunu belli etmemiştir. Zira bu olaya karışanları tam olarak ortaya çıkartıp cezalandırmak istemiştir. Bu maksatla kardeşine kimlerin tasallut ettiğini öğrenmek için *"kardeşimin adamlarına kim eziyet etmiş ve mallarını almışsa, sarayımızın önüne gelsin. Onlar hakkında her türlü iyilik yapılacak, onlar desteğimizi ve ilgimizi görecek. O işi yaptığımıza dair attan, elbiseden ve benzeri şeylerden delil getirene her türlü ikram verilecek, yaptığı hizmet ölçüsünde toprak ve hil'at dağıtılacak"* diye tellal çağırtmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 65). Haberi duyan ahali elinde olaya karıştığına dair emare ile Sultan'ın huzuruna çıkmıştır. Sultan olaya karışanların dikkatli bir şekilde tespit edilmesinden sonra onların cezalandırılmaları emrini vermiştir. Bunun üzerine suçluların hepsini şehrin surlarında çarpmıha gerdirmiştir. Bilahare *"bilmezler mi ki Selçuklu ailesine saygısızlık gösterip hakarete bulunan ve onların nimetlerine nankörlük eden herkesin layık olduğu ceza budur"* ifadelerini kullanmış Ladik Köyü'nün yakılması emrini vermiştir (Yazıcızâde, 2017, s. 146). O günden sonra bu köye "Ladik-i Suhte" (Yanmış Ladik) denilmeye başlamıştır (İbn Bibi, 2014, s. 67).

Gıyâseddin Keyhusrev, Konya'yı terk ederken garip bir hadise vuku bulmuştur. Kargaşa ve telaş içerisinde saraydan ayrılan Gıyâseddin Keyhusrev,

⁴ Mektupta *"her ne kadar yanlış bir yerden fetva alarak doğruluk ve iyilik yolunu kapamış, tek başına saltanat sürme arzusu kalbini taşlaştırmış, kardeşlik ve akrabalık haklarını rafa kaldırmışsa da onun şerefli vicdanı her zaman böyle kötü olamaz. Oğullarının babasız kalmasına nasıl dayanacak ve köle bir halkın böyle çirkin bir davranışta bulunmasına nasıl seyirci kalacak"* bulunmaktadır. Bkz., (İbn Bibi, 2014, s. 65).

oğulları İzzeddin Keykâvus⁵, Alâeddin Keykubad⁶ ve Celâleddin Keyferidûn'u sarayda bırakmak zorunda kalmıştır. Çünkü Gıyâseddin Keyhusrev yola çıkarken kendi canı için endişelenmiş olmalıdır. Kendisine bir şey olursa çocuklarının da hayatlarının tehlikeye gireceği düşüncesiyle onların Konya'da Selçuklu sarayında kalmasının güvenlikleri açısından daha uygun olacağı şeklinde kanaate sahipti. Nitekim Gıyâseddin Keyhusrev bu kanaatinde yanılmamış ve Rükneddin II Süleyman Şah, yeğenlerini yanına çağırarak onlara şefkatle muamele etmiştir. Tahta oturunca birini sağ dizine diğerini sol dizine oturtarak onlara *"eğer yanımda kalırsanız sizi canımdan daha üstün tutarım. Sizi öyle mutlu ederim ki, kötü olayların kabından, günlerinizin damağına ve ağzına mutsuzluk acılığı dökülmez. Hatta sabah rüzgârı bile izinsiz olarak sancağınızın üzerinden geçemez. Hazinemde ve evlerimde bulunanlar sizin kıymetli arzularınıza ve aziz isteklerinize feda olacak. Eğer baba özlemi duyar, ayrılığa dayanamazsanız, istediğiniz zaman selamete eş ve mutluluğa arkadaş olarak sizi onun yanına gönderirim"* sözlerini söylemiştir (İbn Bibi, 2014, s. 66). Ancak küçük yaşta bulunan melikler amcalarının yanında kalmak yerine babalarının yanına gitmek isteyince bu sırada Ermen Kalesi'nde bulunan Gıyâseddin Keyhusrev'in yanına gönderilmişlerdir (İbn Bibi, 2014, s. 67).

I. Ermeni Kralını Ziyareti

Konya'dan ayrıldıktan kısa bir süre sonra başına gelen olayları bir şekilde bertaraf eden Gıyâseddin Keyhusrev, İstanbul'a gitme fikrinden vazgeçerek evvela Kilikya Ermeni kralı II. Leon'un ülkesine doğru harekete geçmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 67; Turan, 1977, s. 615; Ersan, 2007, s. 161). Gıyâseddin Keyhusrev'in ülkesine geldiği haberini alan II. Leon onu hürmetle karşılamıştır (İbn Bibi, 2014, s. 67; Turan, 2004, s. 291). Keyhusrev, yaklaşık bir ay burada kalmıştır. Burada kaldığı zaman boyunca Ermeni kralı, Keyhusrev'e bağlılığını bildirmiş, onun adına ziyafetler vermiş, eğlenceler düzenlemiş ve güzel elbiseler hediye etmiştir. Keyhusrev, Ermeni kralından tahta geçmek için yardım istemiş ancak II. Leon, Rükneddin Süleyman Şah ile anlaşma yaptığını ifade ederek ona yardımda bulunamayacağını belirtmiştir (Kaya, 2006, s. 99). İsteddiği yardımı alamayan Keyhusrev, oradan ayrılmaya karar vermiştir. Leon, ülkesinin sınırlarına kadar ona eşlik etmiştir. Keyhusrev, Ermeni prensine hil'at ve bir at hediye ederek onun geri dönmesine izin vermiştir (İbn Bibi, 2014, s. 67-68; Merçil, 1990, s. 715; Ersan, 2007, s. 161).

⁵Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı I. İzzeddin Keykâvus ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Koca, 1997; Sümer, 2002).

⁶Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı I. Alâeddin Keykubad (1220-1237), bkz. (Uyumaz, 2003; Turan, 1977; Sümer, 2002).

II. Elbistan Ziyareti

Ermenistan'dan ayrılan Gıyâseddin Keyhusrev, Elbistan'a doğru hareket etmiştir. Bu sırada Elbistan, II. Kılıç Arslan'ın oğlu yani Keyhusrev'in ağabeyi Muğâseddin Tuğrulşah'ın hâkimiyetinde bulunuyordu. Tuğrulşah, Keyhusrev'in buraya gelmesinden birkaç gün sonra, şehrin kadısını ve imamlarını huzura toplayarak Elbistan'ın idaresini Keyhusrev'e verdiğini, kendisinin de ona bağlı kalacağını beyan eden bir yazı⁷ kaleme almıştır (İbn Bibi, 2004, s. 68). Gıyâseddin Keyhusrev, yazıyı görünce oldukça mutlu olmuştur. Ancak kendisine verilen bu hakları yeniden ağabeyine iade etmiştir (Yazıcızâde, 2017, s. 147). Birkaç gün daha burada kaldıktan sonra Malatya'ya gitmek istediğini söylemiştir. Bunun üzerine Tuğrulşah, yüz bin sikke, otuz katır, otuz at, elli deve, yirmi erkek köle, on cariye ve çeşitli eşya ve kumaş ile ona ihsanlarda bulunmuştur (İbn Bibi, 2004, s. 69). Keyhusrev, ilk başta kabul etmese de ısrarlara dayanmayıp bu hediyeleri kabul etmiştir. O da ağabeyi Tuğrulşah'a altın işlemeli bir cübbe, gösterişli bir kemer ve hükümdarlara yakışır bir külâh ile kıymetli hediyeler vererek Malatya'ya doğru harekete geçmiştir. (İbn Bibi, 2014, s. 69).

III. Malatya Ziyareti

Malatya Gıyâseddin Keyhusrev'in ağabeyi Melik Muizzeddin Kayserşah'ın hâkimiyeti altında bulunuyordu. Kayserşah, Keyhusrev'in şehre girdiği haberini alınca, karşılama ve ziyafet hazırlıklarına başlamıştır. Devlet adamları ve emirleri ile onu karşılamaya çıkmıştır. Keyhusrev'i görünce atından inen Kayserşah, Gıyâseddin Keyhusrev'in elini öpmüş ve Rükneddin II. Süleyman Şah'ın ona yaşattıklarından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Kendi saltanat sarayını Keyhusrev'e ve onun adamlarına tahsis etmiştir. Hazinesini de onun emrine vermiştir (İbn Bibi, 2014, s. 69).

Aralarında geçen bir sohbet esnasında Muizzeddin Kayserşah, kardeşi Keyhusrev'e: "ben kayınpederim Eyyûbî hükümdarı el-Melikü'l-Adil'in yanına gideyim, siz sultanımız da burada kalınız. Kötü günler geçtikten ve siz saltanatı yeniden ele geçirdikten sonra ben Malatya'ya geri dönerim", sözlerini söylemiştir. Esasında bu cümleler nezaket sözlerinden başka bir şey değildi. Ağabey Kayserşah, biraz da kurnazca davranarak kardeşinden kurtulmak istemiş ona da yardım edebilecek gücün Eyyûbîler olduğunu göstermek istemiştir. Nitekim bir

⁷ Yazı şöyledir; "Büyük padişah, cömert sultan Kılıçarslan, Elbistan'ı ve oraya bağlı yerleri ben kulunun mülkiyetine verdi. Tuğrulşah olan ben de mülkün, efendim ve kardeşim olan büyük sultan Gıyâseddin Keyhusrev b. Kılıçarslan'ın olduğunu, bugünden sonra benim, çocuklarımın ve onlardan sonra gelenlerin hiçbir şekilde bu şehirde, vilayette, kasabalarda ve köylerde mülkiyet ve iktâ yoluyla yönetim ve müdahale hakkımın kalmadığına karar verdim." (İbn Bibi, 2014, s. 68).

müddet daha burada kalan Keyhusrev, buradan Şam'a gitmiştir (Yazıcızâde, 2017, s. 149).

IV. Şam (Halep) Ziyareti

Gıyâseddin Keyhusrev, Malatya'dan ayrılarak Haleb'e gitmeye karar vermiştir. Bu sırada Haleb'de Eyyûbî Devleti hanedan mensuplarından Selahaddin Eyyûbî'nin oğlu el-Melikü'z-Zâhir bulunuyordu. el-Melikü'z-Zahir, Keyhusrev'in bölgeye geldiği haberini alınca, görkemli bir karşılama töreni düzenlemiştir (İbn Bibi, 2014, s. 71). Ancak kaynakların verdiği bilgilerden el-Melikü'z-Zâhir'in Keyhusrev'e soğuk davrandığını, ona istediği yardımı vermekte uzak durduğu anlaşılmaktadır (İbnü'l Esîr, 1987, s. 165; Abû'l-Farac, 1999, s. 474). Zira bu arada el-Melikü'z-Zahir, saltanat mücadelesi içerisindeydi. Dolayısıyla Keyhusrev'e yardımda bulunmak istememiş çünkü Rükneddin II. Süleyman Şah'ın düşmanlığını kazanarak ayrı bir cephe açmaktan çekinmiştir (Kaya, 2006, s. 102).

Gıyâseddin Keyhusrev, Haleb'de bir süre kaldıktan sonra Diyarbakır'a gitmeye karar vermiştir. Keyhusrev'in bu kararından sonra Eyyûbî melikleri ona değerli hediyeler takdim etmişlerdir. Keyhusrev de onlara hilat ile bazı değerli hediyeler vererek teşekkür etmiş ve Diyarbakır'a doğru yola çıkmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 72)⁸.

V. Diyarbakır Ziyareti

Diyarbakır Melik Salih'in hâkimiyetinde bulunuyordu. Melik Salih, Gıyâseddin Keyhusrev'in kız kardeşinin kocası yani eniştesi idi. Melik Salih, Gıyâseddin Keyhusrev'in ülkesine geldiği haberini alınca oğullarını ve bazı devlet adamlarını onu karşılamak için göndermiştir. Bilahare Melik Salih de Keyhusrev'i karşılamaya gitmiştir. Melik Salih, kendi sarayını Keyhusrev için özel olarak hazırlatmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 73).

Melik Salih, Keyhusrev'in çetreni görünce atından inmiştir. Ancak Keyhusrev, Melik Salih bu davranışına izin vermeyerek haciblerini hızlı bir şekilde önden göndererek, onun yürümesini engellemiş tekrar atına binmesini sağlamıştır (İbn Bibi, 2014, s. 73). Keyhusrev'i hürmetle karşılayan Melik Salih, şehrin kapısında tekrar atından inerek Keyhusrev'in atının dizginini çekerek birlikte şehre girmişlerdir (Yazıcızâde, 2017, s. 150). Keyhusrev, kendisi için hazırlanan tahta oturmuştur. Melik Salih, kalelerin ve şehirlerin anahtarlarını Keyhusrev'e vererek yüksek bir sesle ona karşı "*Herkes şahit olsun ki, kalelerden, beldelerden, paralardan,*

⁸ Diyarbakır ziyaretini Osman Turan farklı şekilde yorumlamaktadır. Ona göre, İstanbul'a gitmek isteyen Gıyâseddin Keyhusrev, bu sırada sahillerinin Haçlıların elinde olması dolayısıyla ancak Diyarbakır-Ahlat üzerinden Karadeniz yoluyla İstanbul'a gidebileceğinden Diyarbakır'a geçmeye karar vermiştir. (Turan, 2004, s. 292).

hazinelere, definelere, ovalardan, dağlardan, develere, atlardan, koyunlardan, tatlılardan, yağlılardan, sayılardan, sayılmayanlardan, ekilenlerden, biçilenlerden, bağlardan, bahçelerden, giyilecek ve serileceklerden, yiyeceklerden, içeceklerden, binilenlerden, binilmeyenlerden, eskiden, yeniden, altından, gümüşten, emlaktan, araziden, çürükten, sağlamdan, büyükten, küçükten, önemliden önemsizden neye sahipsem kendi rızamla padişaha veriyorum, bunlar dünya durdukça da onun olsun” şeklinde ifadeler kullanmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 74). Keyhusrev de Melik Salih’in, bu davranışına karşı ona teşekkür etmiştir.

Melik Salih, Keyhusrev’e karşı tabiiyet bildiren bu ifadeleri kullanmışsa da ona saltanat mücadelesi için gerekli desteği vermemiş olmalıdır. Çünkü Diyarbakır’da birkaç gün kalan Keyhusrev, buradan Ahlat’a gitmeye karar vermiştir. Keyhusrev’in Diyarbakır’dan ayrılma kararını öğrenen Melik Salih, daha fazla izzet ikramda bulunmuştur. Hazırlanmış olduğu hediyelerle birlikte ülkesinin sınırına kadar Keyhusrev’e eşlik ederek onu uğurlamıştır (İbn Bibi, 2014, s. 76).

VI. Ahlat Bölgesine Ziyareti

Gıyâseddin Keyhusrev’in gelişini haber alan Ahlat Meliki Balaban, oğullarını ve yakınlarını beş günlük yolda onu karşılamak için göndermiştir. Kendisi de bir gün sonra diğer yakınları ve akrabaları ile Gıyâseddin Keyhusrev’i karşılamak için yola çıkmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 76). Melik, Gıyâseddin Keyhusrev’in sultanlık çetresini görür görmez atından inerek saygı ve bağlılığını bildirmiştir. Keyhusrev’in yanına varınca da atının dizgininden tutarak elini öpmüştür (Yazıcızâde, 2017, s. 152). Melik, kendisine ait ne kadar malı mülkü varsa sultana verdiğini ifade etmiştir.

Ahlat Meliki, şehre yaklaşınca atından inip sultanın atının eyerinin örtüsünü (gaşiye) sırtına alarak, kalacağı evin eşğine kadar sırtında onunla yürümüştür. Gıyâseddin Keyhusrev, melikin bu hareketine engel olmak istemişse de başarılı olamamıştır (İbn Bibi, 2014, s. 77).

Gıyâseddin Keyhusrev, Ahlat’ta kaldığı müddetçe Melik Balaban tarafından rahat ettirilmiş, gönlü hoş tutulmuştur. Kalelerin anahtarlarını ve hazinede bulunan malların listesini Keyhusrev’e vererek onların artık ona ait olduğunu söylemiş, kendisi için de bir makam vermesini arzuladığını ifade etmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 77).

Ahlat’ta bir müddet kalan Keyhusrev, Samsun’a (Canik) gitmeye karar vermiştir. Zira buradan da deniz yolu ile İstanbul’a geçmeyi planlamaktaydı. Ahlat’tan ayrılma kararı üzerine Melik, uzun yıllardır biriktirdiği çok kıymetli eşyalar, otuz bin nakit dinar, on Arap atı, on başlıklı ve eyerli katır, on cins deve, beş erkek köle ile güzel cariyeyi Gıyâseddin Keyhusrev’e hediye etmiştir. Daha

sonra da Keyhusrev'i iki günlük mesafeye kadar yolcu etmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 78).

VII. Canik'e (Samsun) Geçmesi

Bir müddet Anadolu'da ve Suriye'de bazı yönetici ve hükümdarları ziyaret eden Gıyâseddin Keyhusrev, aslında Konya'dan ayrılınca ilk rotası olan İstanbul'a gitmek için Samsun'a hareket etmiştir. Keyhusrev'in gelişini haber alan Samsun (Canik) valisi⁹ onu törenle karşılamış, ilgi ve saygıda kusur etmemiştir (İbn Bibi, 2014, s. 78). Samsun valisi, gurbet hayatındaki sultanın geçimini idame ettirmesi için ona bazı gelirler bağlamak istemiştir. Bu hareket karşısında oldukça hoşnut olan Keyhusrev, bir süre burada kaldıktan sonra esas maksadının İstanbul'a gitmek olduğunu ifade ederek hazırlıklara başlamıştır (Yazıcızâde, 2017, s. 154).

Samsun valisi, Keyhusrev'in İstanbul seyahati için gemiler hazırlatmış, bu gemileri silah ve zahire ile doldurmuştur. Kendisi için hazırlanan gemiye binen Keyhusrev, burada Samsun valisine cübbe, aba, kemer ve külah hediye etmiştir. Daha sonra da İstanbul'a doğru hareket etmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 78; Yazıcızâde, 2017, s. 155).

VIII. İstanbul'a Varması ve Burada Başından Geçen Olaylar

Gıyâseddin Keyhusrev, İstanbul'a doğru yola çıktıktan sonra fırtınalı ve sıkıntılı bir yolculuğun ardından Batı Karadeniz'de bir sahile ulaşarak karaya ayak basmıştır. Bundan sonra Keyhusrev, kendilerini karaya çıkaran gemicilere hilat vererek, onlardan memleketlerine dönmelerini istemiştir (İbn Bibi, 2014, s. 79; Yazıcızâde, 2017, s. 154).

Keyhusrev bir süre bu bölgede kalmış, burada saygısız meliklerle karşılaşmış ve bazı sıkıntılar çekmiştir. Burada Batılı ahlakının kötülüğüne karşı Doğulu (Türk) ahlakının iyiliğini göstermiştir. Kaynağın ifadesi ile Müminlerin emiri Abdül-Mümin'in sayesinde huzurla bir müddet daha burada kalmıştır. Bilahare hilafet makamının izniyle İstanbul'a hareket etmiştir. Ancak kaynağın verdiği bilgiler oldukça karışık ve karanlıktır. Zira Samsun'dan hareket eden Keyhusrev'in Batı Karadeniz'de hangi sahile ulaştığı bilinmemektedir. Yine burada hilafet makamı olarak nereyi kastettiği de anlaşılmamaktadır¹⁰.

⁹ Bu şahısın kim olduğuna dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Samsun, Rükneddin Süleyman Şah'ın Tokat'ta melik olduğu zamanlarda fethedilmiştir. Bundan sebep Samsun valisinin Süleyman Şah'a bağlı olması kuvvetle muhtemeldir.

¹⁰ Gıyâseddin Keyhusrev, ikinci defa Türkiye Selçuklu Devleti tahtına çıktığı zaman (1204) hocası Mecdüddin İshak'a başından geçen olayları anlattığı mektubunda gurbet hayatı sırasında uğradığı yerleri şu şekilde anlatır: "Bazen Şam'da, bazen Ermende bazen dağlarda bazen ovalarda yer tuttum. Bazen timsah gibi denize, bazen kaplan gibi sahraya indim. Bazen İstanbul'da bazen Leşker'de, bazen Magrib'de bazen Berber'de kaldım. Bkz. (İbn Bibi, 2014, s.121).

Gıyâseddin Keyhusrev'in Bizans'ın başkenti İstanbul'a ulaştığı (Mîrhând, 2018, s. 270) sırada Bizans tahtında İmparator III. Aleksios (Alexis) Angelos (1195-1203) (Ostrogorsky, 1991, s. 372, 536) bulunuyordu. III. Aleksios, Keyhusrev'in İstanbul'a gelişine çok memnun olmuş ona izzet ve ikramda bulunmuştur. Gurbet hayatında yaşayan Sultanın şanını büyütüp yüceltmek için çaba sarf etmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 79; İbnü'l-Esir, 1987, s. 169; Abû'l-Farac, 1999, s. 474). İmparator Aleksios, "İslam padişahının bu ülkeyi ortaklaşa veya bağımsız olarak yönetmek için kendisine naibler bulması gerekir. Samimi dostluğumuzun ve birlik bağlarımızın dinlerimizin ayrılığı ve inanışlarımızın farklı oluşuyla bozulacağını sanmasın. Bana danışılıp sorulmadan Padişahın fermanı ve beratı, onun naiblerinin emri, ülkenin her tarafında ve hazinede geçerli ve etkili olsun" emrini vermiştir. Ayrıca imparator, Keyhusrev için ziyafetler vermiş, eğlenceler tertip ettirmiş, devlet toplantılarına onunla birlikte katılmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 80). Bizans kaynağı Gıyâseddin Keyhusrev'in İstanbul'a vardığında imparator tarafından kabul edildiğini, evlatlık alınarak vaftiz edildiği şeklinde bir bilgi vermektedir (Niketas, 1971, s. 594). Ancak Gıyâseddin Keyhusrev için böyle bir durum söz konusu değildir. Müellif bu tutumuyla açık bir şekilde Müslüman Türk hükümdarını rencide etmek istemiştir. Nitekim aşağıda da görüleceği üzere Keyhusrev, İstanbul'da kaldığı süre içerisinde zaman zaman Müslüman ve Türk kimliğiyle övünmüş, kendisine bir güç dayanağı olarak göstermiştir.

Gıyâseddin Keyhusrev'in, İstanbul'da ikamet ettiği sıralarda bazı olaylara karıştığı bilinmektedir. Bunlardan en ilginç olanı bir Frenk ile yaşadığı olaylardır. Savaşlarda yiğitlik ve kahramanlık göstermiş olan bir Frenk, devletten her yıl yüklü miktarda para almaktaydı. Ancak alacağı bu paranın kendisine ödenmesi gecikirse bu kişi ilgili devlet yetkililerine karşı birçok saygısızlıkta bulunurdu. Sultan ve imparator Aleksios'un birlikte olduğu bir sırada bu Frenk hazineden alması gereken elbise yüzünden görevliler ile tartışmaya girmiş ve onları şikâyet için imparatorun huzuruna çıkmıştır. İmparator her ne kadar sultanın yanında Frenk'in böyle kötü davranışlarda bulunmasını istememişse de Frenk saygısızca davranmaya devam etmiştir. Bunun üzerine Keyhusrev, imparatora bu Frenk'in ne istediğini sorduktan sonra tebaasına bu kadar yüz vermemesi gerektiğini söylemiş ve bu kişiye haddini bildirmesini istemiştir (İbn Bibi, 2014, s. 81). Keyhusrev'in bu sözleri karşısında Frenk, Sultana karşı da kötü davranışlar sergilemiştir. Bu olay karşısında daha fazla tahammül edemeyen Keyhusrev, Frenğin kulağının arkasına kuvvetli bir yumruk vurarak onu yere sermiş ve bayıltmıştır (Yazıcızâde, 2017, s. 155). Bu olay üzerine orada bulunan Rumlar ve Frenkler, Keyhusrev'in üzerine yürüyerek onu öldürmek istemişlerdir. Ancak

imparatorun müdahalesi ile ortalık yatıştırılmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 81). İmparator huzurunda bulunanları dışarı çıkartarak, Keyhusrev ile yalnız kalmış ve onun gönlünü almaya çalışmıştır. Yaşanan bu olay karşısında oldukça üzülen Keyhusrev, imparatora biraz da tehdit amaçlı kendi asil soyu ile ilgili bir konuşma yapmıştır. İmparatora karşı, *“Siz Melik biliyorsunuz ki Kılıçarşan'ın oğlu olan ben, Melikşah'ın ve Alparslan'ın soyundanım. Doğudan batıya kadar her yerde oturan insanların da bildikleri gibi atalarım ve dedelerim, dünyanın en mamur ülkelerini kılıçlarıyla fethetmişler, asilerin boynuna fetih halkası geçirmişlerdir. Senin ataların da her zaman onların hazinelerine vergiler, haraçlar, bağlar ve mallar göndermişlerdir. Sen de bana karşı aynı yolu takip ettin. Şimdi eğer sen, feleğin takdirinin beni senin toprağına attığı şu anda bana böyle hafifliklerin yapılmasını, benim bir Frenk'in bu çeşit hareketlerine katlanmamı uygun görürsen ve bu durumu da her biri sultan ve bir ülkenin sahibi olan kardeşlerim öğrenirse, onlar sana, “Kardeşimin etini başkalarına yedirtmeden yerim” sözünü söyler ve bu bahaneyle sana asker çekerler ve ülkenin toprağını göğe savururlar. Kalelerini ve şehirlerini vahşi hayvanların, tilkilerin, aslanların, çakalların, kurtların yuvası yaparlar. Ülkenin harmanını ateşe verip vadilerinde ve ovalarında kan nehri akıtırlar”* şeklinde ifadeler kullanmıştır. Keyhusrev'in bu konuşmasının ardından ortalık biraz sakinleşmiş, imparator özür dileyerek daha önce söylemiş olduğu sultanın her buyruğunun ülkede geçerli olacağı sözünü yinelemiştir (İbn Bibi, 2014, s. 81).

İmparatorun huzurunda Frenk'in kendine karşı bu saygısız hareketlerini içine sindiremeyen Gıyâseddin Keyhusrev, imparatorundan onu er meydanına çıkarmasını söyleyerek onunla vuruşma istediğini bildirmiştir. Eğer Frank'a karşı zafer kazanırsa imparatorun onun zorbalıklarından kurtulacağını, kaybederse de kendisinin gurbet yaşantısından kurtulacağını söylemiştir (İbn Bibi, 2014, s. 82). Ancak imparator böyle bir isteği kabul edemeyeceğini, Keyhusrev'e bir şey olması durumunda kardeşlerinin gazabının korkusundan makamında oturamayacağını ifade etmiştir. Yine de Keyhusrev, bu isteğinden vazgeçmeyerek kabul edilmemesi durumunda kendini öldüreceğini söylemiştir (Yazıcızâde, 2017, s. 157). İmparator çaresizce bu isteği kabul ederek Keyhusrev'e silah ve at verilmesi için emir vermiştir (İbn Bibi, 2014, s. 82). Frenk'e de haber göndererek Keyhusrev ile çarpışacağını, bunun için hazırlık yapmasını bildirmiştir. Haberi alan Frenk hazırlıklarını yapmış ve heyecanla çarpışma zamanını beklemeye başlamıştır.

Vuruşmanın yapılacağı alan her yaştan ve milletten insanlarla dolup taşıyordu. Kimisi Keyhusrev'i kimisi de Frenk'i tezahüratlarla desteklemekteydiler. Önce Frenk mızrağıyla Keyhusrev'in üzerine hamle etmiş fakat o bu hamleyi ustalıkla savuşturmuştur. Keyhusrev, inek derisiyle kaplı

gürzüyle Frenk'e bir darbe indirerek onu bertaraf etmiştir (İbn Bibi, 2004, s. 85). Vuruşmadan Gıyâseddin Keyhusrev'in galip ayrılmasının ardından burada bulunan Müslümanlar büyük bir sevinç yaşamış ve Keyhusrev'i tebrik için sıraya girmişlerdir. Diğer yandan Frenk'i destekleyen Rumlar ve Frenkler kavga çıkarmak istemişlerse de imparator buna izin vermemiştir. İmparator, III. Aleksios, Keyhusrev'in kazanmasından büyük mutluluk duymuş, çok miktarda hediyeler ve paralarla Keyhusrev'i biraz daha yüceltmıştır. Eğlence meclisleri düzenlenmiş, yenilmiş içilmiştir.

İmparator Aleksios'un tanıdıkça gurbette sürgün yaşayan Gıyâseddin Keyhusrev'e karşı teveccühü daha da artmıştır. Bir süre sonra İmparator Aleksios, Gıyâseddin Keyhusrev'i Menderes Vadisi (Milet) hâkimi (Sevim-Merçil, 1995, s. 452) Manuel Mavrozomes'in¹¹ kızı ile evlendirmişti (İbnü'l-Esir, 1987, s. 165; İbn Bibi, 2014, s. 111; Cahen, 1984, s. 114; Turan, 2004, s. 270; Sevim-Merçil, 1995 s. 452; Baykara, 1997, s. 25). Ancak İmparator, Frenklerin sultana zarar vermelerinden korktuğu için onun İstanbul'da kalmasını uygun bulmamış, Keyhusrev'in kayınpederi Emir Mavrozomes'in¹² yanına gitmesini istemiş ve orada huzur ve güvende yaşayacağını ifade etmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 86). Bununla beraber Gıyâseddin Keyhusrev'in İstanbul'dan ayrılma sebebi İstanbul'un 1204 yılında IV. Haçlı Seferi sırasında Latinler tarafından işgal edilmesi olmalıdır (Turan, 2004, s. 293; Sevim-Merçil, 1995, s. 452; Merçil, 1997, 715; Sevim, 2002, s. 348). İmparator'un bu isteğini kabul eden Keyhusrev, ailesi ve adamları ile birlikte Mavrozomes'in yanına gitmiştir. Kaynaklarda Mavrozomes'in bulunduğu yer ile ilgili farklı

¹¹ Manuel Mavrozomes, Mora yarımadasında yaşayan aristokrat bir aileye mensuptur. Bu aile Bizans sarayında önemli görevler ifa etmiştir. Babası Theodoros Mavrozomes olup I. Manuel Komnenos'un önde gelen komutanlarından. I. Manuel Komnenos'un kızı ile evlenerek Bizans sarayına damat oluştur. Bu evlilik onun saray aristokratları arasına girmesini sağlamış ve bundan sonra Komnenos adını kullanma hakkını elde etmiştir. Theodoros Mavrozomes'in bundan sonra da Bizans İmparatorluğuna askerî ve idari bir takım hizmetleri olmuştur. Oğlu Manuel Mavrozomes XIII. yüzyılın başında Phrygia bölgesinde (Ankara, Afyon ve Eskişehir illerinin tümü, Konya, Isparta ve Burdur illerinin kuzeyi, Kütahya ilinin batı bölümü) görülmektedir. Gıyâseddin Keyhusrev İstanbul'daki gurbetteki sürgün hayatında Manuel Mavrozomes'in kızı ile evlenmiş, daha sonra ailesi ile birlikte onun bulunduğu adaya gitmiştir. Bundan sonra Gıyâseddin Keyhusrev ile Manuel Mavrozomes ilişki devam edip gitmiştir. Bkz. (Hacıgökmen, 2017, s. 252-255).

¹² Gıyâseddin Keyhusrev'in Mavrozomes ile ne zaman tanıştığı bilinmemektedir. Ancak Keyhusrev'in Mavrozomes'in kızı ile evlendiği gerçeğine bakılırsa bu iki ismin aralarında ilişkinin samimiyeti ortaya çıkmaktadır. Zira Gıyâseddin Keyhusrev, ikinci defa tahta çıkınca Mavrozomes'e Denizli ve Honaz'ı vererek bir uç beyliği kurdurmuştur. Bilahare I. Alâeddin Keykubad döneminde Türkiye Selçuklu Devleti'nde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Geniş bilgi için bkz. (Hacıgökmen, 2017)

görüşler öne sürülmüş olup onun bir kalede¹³ veya adada¹⁴ yaşadığı ifade edilmektedir. Her ne kadar Mavrozomes'in yaşadığı yer tam olarak belli olmasa da bu yerin İstanbul yakınlarında, Marmara Denizi'nin güney taraflarında olduğu görüşünü (Baykara, 1997, s. 25) makul kabul etmek gerekir. Gıyâseddin Keyhusrev'in İstanbul'dan ayrılmasının bir diğer nedeni de İstanbul'un 1204 yılında IV. Haçlı Seferi sırasında Latinler tarafından işgal edilmesidir (Merçil, 1990, s. 715; Sevim, 2002, s. 348). Latinler tarafından işgal edilen İstanbul'da siyasi ve askerî kargaşa çıkmış Bizans otoritesi sarsılmıştır. Böyle bir durumda İstanbul'da kalması sıkıntılı olan Gıyâseddin Keyhusrev, Mavrozomes'in yanına giderek hayatını güvence altına almıştır (Kaya, 2006, s. 110). Gıyâseddin Keyhusrev'in II. Rükneddin Süleyman Şah'ın ölümü ile devlet adamlarının onu tekrar Türkiye Selçuklu tahtına oturması için Konya'ya davet etmesine kadar (1204) burada kaldığı bilinmektedir.

SONUÇ

I. Gıyâseddin Keyhusrev, tahtı kardeşi IV. Rükneddin Süleyman Şah'a bıraktıktan sonra Konya'dan ayrılarak İstanbul'a gitmeye karar vermiştir. Ancak İstanbul'a gitmeden önce Anadolu'da ve Suriye'de bazı hükümdar ve yöneticileri ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaretler ile şüphesiz Türkiye Selçuklu tahtını yeniden ele geçirme hususunda hükümdar ve yöneticilerden destek almayı ümit etmiştir. Ziyaret ettiği her yerde bir sultan gibi karşılanmış, adına ziyafetler verilmiş, eğlenceler düzenlenmiştir. Kalelerin, şehirlerin ve hazinelerin anahtarları ona teslim edilmiştir. Esasında bu şekilde davranılarak gurbet hayatı yaşayan hükümdara moral ve teselli verilmek istenmiştir. Nitekim Gıyâseddin Keyhusrev, bu ziyaretlerinde elde etmek istediği desteği bulamamış sadece onuruna ziyafetler verilmiş, eğlenceler düzenlenmiş ve ona somut destekler verilmemiştir. Ziyaret ettiği yönetici ve hükümdarlar Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı IV. Rükneddin Süleyman Şah'ın gazabından korkmuşlar, onun gibi bir düşman kazanmak istememişlerdir. Bu bakımdan her ne kadar Gıyâseddin Keyhusrev'i bir hükümdar gibi karşılamışlarsa da ona Türkiye Selçuklu tahtını geri alma konusunda fiili bir yardımda bulunamamışlardır. Anadolu'da aradığı desteği bulamayan Gıyâseddin Keyhusrev, en başta gitmek istediği ancak daha sonra aniden vazgeçtiği İstanbul'a gitmeye yeniden karar vererek harekete geçmiştir. Gıyâseddin Keyhusrev,

¹³ İbnü'l-Esîr (el-Kâmil fi't-Tarih, XII, s. 165) ve Abû'l-Farac (Abû'l-Farac Tarihi, II, 474)

Mavrozomes'in İstanbul civarına bir kalesinin olduğunu ve Gıyâseddin Keyhusrev'in kalede bulunan kayınpederinin yanına gittiğini söylemektedir.

¹⁴ Aksarayî (Müsâmeretü'l-ahbâr, s. 24) ve Niğdeli Kadı Ahmed (el-Veledü's-şefik, vr. 147^b) Mavrozomes'in Mağrib Deniz'inde (Akdeniz) bir ada sahibi olduğunu ve Gıyâseddin Keyhusrev'in bu adaya onun yanına gittiğini ifade etmektedir.

İstanbul'da da bir sultan gibi karşılanmış ve hürmet görmüştür. İstanbul'da gördüğü hürmet ve saygı şüphesiz sahip olduğu hanedanın itibarından kaynaklanmaktaydı. Burada kaldığı süre boyunca bazı olaylar ve problemlerle karşılaşmıştır. Ancak bu olaylar karşısında vakur duruşundan hiçbir şekilde taviz vermemiş, gerektiği yerde mensubu olduğu hanedanının asil soyunu gündeme getirerek Rumlara, Frenklere ve diğer yabancılara karşı bunu bir övünç ve savunma aracı olarak kullanmıştır.

EXTENDED SUMMARY

One of the mighty rulers of the Anatolian Seljuk State is Ghiyath al-Din Kaykhusraw I. He ascended to the Anatolian Seljuk throne twice, the first in 1192 and the second in 1205. Ghiyath al-Din Kaykhusraw I, who came to the throne in 1192 after his father Kilij Arslan's death, was in a struggle for the throne with his brothers, as a matter of fact, he had to leave the capital Konya in 1196 by losing the struggle he entered with his older brother Rukn al-Din Suleyman Shah II. From this date until 1205, when he returned to the capital Konya and he became the ruler, he had lived a life called "expatriate life".

The subject of the study consists of the events that Ghiyath al-Din Kaykhusraw I went through in his expatriate life and which city, region, administrator and ruler he visited. After leaving Konya in the process that formed his expatriate life, he visited the Armenian King Leon II, his brother Mughith al-Din Toghril Shah, who ruled Elbistan, his brother Muizzeddin Kayser Shah, who was the ruler of Malatya, and Damascus, Diyarbakır and region of Ahlat. Afterwards, he passed to Canik (Samsun) and passed to Constantinople, the capital of the Byzantine Empire, by sea. During his stay in Constantinople, he went through various events, like getting married the daughter of Manuel Mavrozomes. After the death of Rukn al-Din Suleyman Shah, he returned to Konya in 1205 and ascended the Anatolian Seljuk throne. In the study, the content of the places that Ghiyath al-Din Kaykhusraw I visited and the life that he lived in Constantinople was emphasized and it was observed that he was hosted in Constantinople like a ruler, and he did not hesitate to behave befitting a Turkish ruler when necessary. In his visits, what he aimed for and whether he could reach his goals was evaluated. His purpose in these visits was undoubtedly to regain the throne. However, he could not find the support he sought during these visits. Because the rulers and emperor he visited for support were afraid of the reaction of Rukn al-Din Suleyman Shah II and did not want to have a conflict with him. Ghiyath al-Din Kaykhusraw I, who could not reach his goal, had to go to Constantinople.

KAYNAKÇA

- Abû'l-Farac, (1999). *Abû'l-Farac Tarihi*, Süryanice'den (İngilizce'ye çev., Ernest A. Wallis Budge, İngilizce'den Türkçe'ye çev., Ömer Rıza Doğrul), II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Aksarayî, (2000). *Müsâmeretü'l-ahbâr*, (Öztürk, M. Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Baykara, T. (1997). *I. Gıyâseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Cahen, C. (1984). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, (Moran, Y. Çev.). İstanbul: E Yay.
- Ersan, M. (2007). *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Hacıgökmen, M. A. (2017). Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devletine Hizmeti, *Tarihin Peşinde*, 18, 249-265.
- İbn Bibi, (2014). *el-Evâmîrü'l-'Alâ'iyye fi'l-Umûri'l 'Alâ'iyye*, (Öztürk, M. Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- İbnü'l Esir, (1987). *el-Kamil fit-Tarih*, (Ağırakça, A.-Özaydın, A. Çev.) XII, İstanbul: Bahar Yay.
- Kadı Ahmed, Niğdeli, *el-Veledü's-ş-şefik ve hafidü'l-Hâlik*, Fatih (Süleymaniye) Ktp., nr. 4518.
- Kaya, S. (2010). Süleyman Şah II, *İslam ansiklopesisi*, (C. 25, s. 105-108). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Kaya, S. (2006). *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Kazvîni, H. M. (2018). *Târih-i Güzîde*, (Öztürk, M. Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Koca, Salim, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Temel İç ve Dış Politikaları ve Sultan I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1192-1296, 1205-1211)", *USAD*, V, 2016, s.25-67.
- Koca, S. (1997). *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Merçil, E. (1990). Bizans'ta Selçuklu Hanedan Mensupları, XI. *Türk Tarık Kongresi (Bildiriler)*, 709-721.
- Mîrhând, (2018). *Ravzatu's-safâ*, (Göksu, E. terc. ve notlar). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Niketas, (1971). Theodar I. Laskaris 1204-22. Ve I. Gıyâseddin Keyhusrev, (Eren, M. Çev.), *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 193-610.
- Ostrogorsky, G. (1991). *Bizans Devleti Tarihi*, (İşiltan, F. Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Özaydın, A. (2002). Kılıçarslan II, *İslam ansiklopesisi*, (C. 25, s. 399-403). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Sevim, A. (2002). Keyhusrev I, *İslam ansiklopesisi*, (C. 25, s. 347-349). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Sevim, A.-Merçil, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Sümer, F. (2002). Keykâvus I, *İslam ansiklopesisi*, (C. 25, s. 352-353). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Sümer, F. (2002). Keykubad I, *İslam ansiklopesisi*, (C. 25, s. 358-359). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

- Süryanî Mihail, *Süryanî Keşiş Mihail'in Vekayi-nâmesi*, II, trc. H. D. Andreasyan, TTK Ktp.'nde 44-2 no'lu basılmamış nüsha.
- Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*, (2014). (Halil İbrahim Gök, H. İ-Coşguner, F. Tercüme ve notlar). Ankara: Atf Yay.
- Turan, O. (1977). Keykubâd I, *İslam ansiklopedisi*, (C. 6, s. 646-661). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Turan, O. (1977). Keyhusrev I, *İslam ansiklopedisi*, (C. 6, s. 613-620). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Turan, O. (1977). Keykâvus I, *İslam ansiklopedisi*, (C. 6, s. 631-642). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Turan, O. (1977). Kılıç Arslan II, *İslam ansiklopedisi*, (C. 6, s. 688-703). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Turan, O. (2004). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Uyumaz, E. (2003). *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Yazıcızâde Ali, (2017). *Tevârîh-i Âl-i Selçuk (Oğuznâme-Selçuklu Tarihi)*, (Bakır, A. Haz.). İstanbul: Çamlıca Yay.